

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
Rozdział 1. Badania nad sejmikami w polskiej historiografii	29
1.1. Przegląd historiografii	29
1.2. Sejmik a zjazd	38
1.3. Klasyfikacja zgromadzeń	47
1.4. Sejmiki ukraińskie przed 1648 roku	53
Część I. Zagadnienia wspólne	57
Rozdział 2. Organizacja sejmiku	59
2.1. Sytuacja szlachty ukraińskiej w drugiej połowie XVII wieku	59
2.2. Miejsca sejmiku	69
2.3. Wspólnota szlachty ukraińskiej	90
2.4. Limita	99
2.5. Uczestnicy	120
2.6. „Porządek zwykły sejmikowania”	141
2.7. Uchwały	152
2.8. Zrywanie sejmików	167
2.9. Marszałkowie	172
Rozdział 3. Działalność i kompetencje sejmików	181
3.1. Udział zgromadzeń w życiu politycznym	182
3.1.1. Poselstwa do monarchy	182
3.1.2. Misje do hetmanów	193
3.1.3. Inne poselstwa	198
3.2. Skarbowość	207
3.3. Wojskowość	251
3.4. Sądownictwo	267
3.5. Administracja	278
Rozdział 4. Sejmiki w bezkrólewiu	285

Część II. Klasyfikacja zgromadzeń	299
Rozdział 5. Sejmiki sejmowe	301
5.1. Sejmiki przedsejmowe (poselskie)	301
5.1.1. Zwolywanie i zrywianie	304
5.1.2. Posłowie	314
5.1.3. Instrukcje i inne uchwały	337
5.2. Sejmiki posejmowe	344
Rozdział 6. Sejmiki sądowe	365
6.1. Sejmiki deputackie	365
6.2. Elekcje kandydatów na urzędy sądowe	387
Rozdział 7. Sejmiki i zjazdy wojskowe	397
Rozdział 8. Sejmiki i zjazdy nadzwyczajne	407
8.1. Sejmiki podatkowe	408
8.2. Sejmiki podeputackie	411
8.3. Zjazdy konfederackie	415
8.4. Sejmiki i zjazdy konsultacyjne	417
8.5. Zjazdy prywatne (<i>conventicula</i>)	420
Zakończenie	427
Aneksy	435
I. Sejmiki	435
A. Sejmiki przedsejmowe	435
B. Sejmiki relacyjne	445
II. Posłowie	452
III. Marszałkowie	463
IV. Ludzie związani z sejmikiem	476
Bibliografia	493
Wykaz skrótów	511
Wykaz tabel	513
Summary	515
Indeks osobowy	521
Indeks geograficzny	535

WSTĘP

W kilku już pracach przywoływałem opinie historyków, którzy podkreślali rolę sejmików w Rzeczypospolitej¹. Uznani badacze wskazywali na potrzebę prowadzenia badań nad zgromadzeniami szlacheckimi. Są one konieczne, aby poznać organizację i funkcjonowanie tych instytucji w różnych ziemiach oraz poglądy zamieszkujących je obywateli na temat niemal każdej dziedziny życia państwowego. Studia nad sejmikami dadzą możliwość sprostowania uproszczeń na ich temat występujących w rozmaitych pracach, zwłaszcza syntezach. Podstawowym zadaniem nauki jest wydawanie aktów sejmikowych, ale kolejnym powinno być przygotowywanie monografii. Czasem nawet wyjaśnienie jakiegoś przyczynku przynosi duże korzyści, stąd należy docenić również drobne prace. Jak zgodnie wskazali historycy, ważne jest opracowanie organizacji sejmiku, badanie jego zakresu rzeczowego działania oraz ustalenie miejsca tej instytucji w systemie ustrojowym Rzeczypospolitej. Sejmiki wraz z sejmem były zarazem najważniejszymi „kuźnicami życia politycznego”², stąd konieczne jest poznanie poglądów politycznych szlachty z różnych ziem. Dziś, po wydaniu drukiem kilkunastu tomów aktów sejmikowych kilku województw koronnych oraz opracowaniu monografii wielu sejmików, wiemy na pewno, że instytucje te wykazywały różnice w organizacji i działalności, a szlachtę, co oczywiste w systemie demokratycznym, cechowały różne postawy polityczne.

Najważniejszą rolę odgrywają sejmiki dla badań nad problemami ustrojowymi Rzeczypospolitej. Jest to konsekwencją szczególnego znaczenia staropolskiego parlamentaryzmu. Według Władysława Konopczyńskiego był on „najwybitniejszym i najbardziej swoistym przejawem ducha polskiego w dziedzinie życia państwo-

¹ J. Stolicki, *O modelu monografii sejmiku w II połowie XVII w.*, w: *Po unii — sejmiki w Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*, pod red. H. Lulewicza i M. Wagnera, Siedlce 2013, s. 177. Przywoływałem raczej opinie współczesnych badaczy, ale świadomość dużego znaczenia sejmików istniała od początku badań nad tą instytucją. *Rządy sejmikowe w epoce królów elekcyjnych*, przedstawił A. Pawiński, t. I, Warszawa 1888, wstęp.

² J. Siemieński, *Polska kultura polityczna w XVI w.*, w: *Kultura staropolska*, Kraków 1932, s. 146.